

Б. В. ГЛИВА

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
(Україна, Тернопіль)

e-mail: glyva.bogdan@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-3821-3119>

ІСТОРИЧНІ ВИТОКИ ТА ГЛОБАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЕКОПОСЕЛЕНЬ І ЇХНІЙ ПРОЯВ В УКРАЇНСЬКОМУ КОНТЕКСТІ

Анотація

Метою статті є розглянути історичні витоки та проаналізувати сучасні глобальні тенденції розвитку екопоселень, виявити їхній прояв в Україні, а також дослідити потенціал цих спільнот у формуванні сталого розвитку сільських територій і поширенні екологічної культури. **Методологічною основою** дослідження є історико-діалектичний метод, методи аналізу та синтезу, порівняльний метод, а також системний підхід, який забезпечує комплексне розуміння екологічних, соціально-економічних та культурних аспектів екопоселень як цілісних суспільних систем. **Наукова новизна** полягає у визначенні проявів глобальних тенденцій розвитку екопоселень в Україні та їхнього впливу на сталий розвиток сільських територій. **Результати дослідження.** Встановлено, що екопоселення як альтернативні підходи до організації життєвого простору почали з'являтися у світі з другої половини XX ст. і наразі об'єднані у Глобальну мережу екопоселень. В залежності від способу формування розрізняють традиційні громади, до яких відносяться існуючі сільські поселення, та цілеспрямовані спільноти, які свідомо об'єднуються на підставі узгодженості цінностей та колективних цілей. Визначено, що ключовими принципами функціонування екопоселень є екологічна свідомість, органічне землеробство, натуральне будівництво, соціальна згуртованість. З'ясовано, що для України феномен екопоселень є відносно новим, водночас філософія їх створення та існування має спільні риси із загальними глобальними проявами. Екопоселення впроваджують інноваційні підходи до просторового планування, енергозабезпечення та соціальної організації, що зменшує екологічний слід і підвищує життєстійкість громади. Перспективи екопоселень в Україні визначаються їхнім зростаючим значенням у формуванні моделей сталого розвитку та раціонального природокористування. Доведено, що функціонування екопоселень сприяє активізації локальних громад, відродженню сільських територій та формуванню нових соціально-економічних моделей, що відповідають сучасним викликам у сфері екологічної безпеки.

Ключові слова: екопоселення, сталий розвиток, екологічна культура, сільські території, екоспільноти, раціональне природокористування.

HISTORICAL ORIGINS AND GLOBAL TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF ECO-SETTLEMENTS AND THEIR MANIFESTATION IN THE UKRAINIAN CONTEXT

Abstract

The purpose of this article is to examine the historical origins and analyze contemporary global trends in the development of eco-settlements, identify their manifestation in Ukraine, and explore the potential of these communities in shaping sustainable development in rural areas and promoting environmental culture. **The methodological framework** of the study includes the historical-dialectical method, methods of analysis and synthesis, the comparative method, as well as a systemic approach that ensures a

comprehensive understanding of the ecological, socio-economic, and cultural dimensions of ecovillages as integrated social systems. **The scientific novelty** of the study lies in identifying how global trends in ecovillage development manifest in Ukraine and evaluating their impact on sustainable rural development. **Research Findings.** Ecovillages, representing an alternative model for organizing human settlements, began to emerge globally in the second half of the twentieth century and are currently integrated within the Global Ecovillage Network. Depending on their formation method, ecovillages can be categorized into traditional communities (based on existing rural settlements) and intentional communities (consciously formed around shared values and collective goals). The key principles guiding ecovillages include ecological awareness, organic farming, natural building techniques, and social cohesion. Although the phenomenon of ecovillages is relatively new in Ukraine, their foundational philosophy shares significant similarities with global practices. Ecovillages implement innovative approaches to spatial planning, energy supply, and social organization, which help reduce ecological footprints and enhance community resilience. The growing relevance of ecovillages in Ukraine stems from their contribution to sustainable development and the rational use of natural resources. The study demonstrates that ecovillages facilitate the activation of local communities, the revitalization of rural areas, and the emergence of new socio-economic models aligned with contemporary environmental challenges.

Keywords: ecovillages, sustainable development, ecological culture, rural areas, ecocommunities, rational use of nature

Вступ. У контексті глобальних викликів, пов'язаних зі зміною клімату, виснаженням природно-ресурсного потенціалу та зростанням психологічного навантаження в умовах урбанізованого середовища, все актуальнішою стає потреба у пошуку альтернативних моделей життєдіяльності суспільства.

Однією з форм просторової організації суспільства, що поєднує екологічну відповідальність, соціальну згуртованість та автономність є екопоселення. Вони демонструють можливість забезпечення комфортного, безпечного та ресурсоефективного способу життя з мінімальним негативним впливом на довкілля. У цьому контексті екоспільноти виконують не лише практичну, а й соціокультурну функцію, формуючи підґрунтя для переосмислення споживчих практик і трансформації способу життя як у сільських, так і в міських середовищах.

З огляду на сучасні екологічні та соціальні загрози, дослідження потенціалу екоспільнот набуває особливого значення для формування стратегій сталого розвитку як на локальному, так і на глобальному рівнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження екопоселень охоплюють різні аспекти їх функціонування, зокрема історичні особливості виникнення, архітектурно-планувальні рішення, економічні ефекти, соціальну взаємодію та культурні практики. Серед численних досліджень особливе місце займають роботи, які систематизують практичні та ціннісні результати функціонування таких спільнот.

Однією з перших комплексних робіт, присвячених екопоселенням у світі, є звіт “Ecovillages and Sustainable Communities” (Gilman, R. & Gilman, D., 1991). Автори описують структуру та організацію спільнот, їхні соціальні, економічні та екологічні практики. Особлива увага приділяється трансформації цінностей мешканців, зокрема розвитку етичного ставлення до природи та формуванню співтовариства, орієнтованого на стійке життя.

Дослідження екопоселень широко представлено в працях закордонних науковців. Так, у розділі “Ecovillages and the Transformation of Values” Dawson J. (2010) розглядає, як життя в екопоселеннях впливає на цінності мешканців, соціальні практики та екологічну свідомість. Автор підкреслює трансформаційний ефект спільнот на соціальні практики й поведінкові орієнтири їх учасників.

Devine-Wright P., Wiersma B. (2013), досліджуючи вплив членства в екопоселеннях на екологічну поведінку та цінності мешканців, підкреслюють роль спільноти

у формуванні свідомого споживання, колективної відповідальності та розвитку стійкого способу життя.

Sherry J. (2019) використовує оцінку життєвого циклу для порівняння екологічного впливу мешканців трьох екопоселених із середнім американським споживачем. Дослідження показує, що мешканці екопоселених мають значно менший екологічний слід завдяки більш сталим практикам у сфері енергоспоживання, транспорту, харчування та утилізації відходів, підкреслюючи потенціал цих спільнот як моделей для розвитку стійких громад.

Розгляду екопоселень присвячені і публікації вітчизняних науковців. Дієва Т. (2008) зробила спробу визначити, як з'явився феномен екопоселень, у тому числі в Україні. Горб О., Чайка Т., Яснолоб І. (2017) дослідили розвиток екопоселень в умовах органічного землеробства. Муха Т. та Шулик В. (2018) розкрили особливості існуючих екопоселень з агрорекреаційною функцією у вітчизняній та світовій практиці, акцентуючи увагу на тому, що саме такі поселення являються невіддільною частиною рекреаційних районів та перебувають у тісному зв'язку з усіма компонентами рекреаційного середовища.

Окрему увагу науковців привертають питання територіального планування екопоселень. Кюнцлі Р., Мазурак О. та Степанюк А. (2020) окреслили основи проєктування екологічних поселень та житлових будинків. Благовестовою О. О. (2020) детально проаналізовані та систематизовані особливості формування архітектурно-планувальної структури екопоселень.

Не зважаючи на досить широкий спектр наукових досліджень щодо формування та розвитку екопоселень, залишається недостатньо вивченим питання специфічних атрибутивних властивостей екопоселень та адаптації глобальних практик до українського контексту.

Метою статті є розглянути історичні витоки та проаналізувати сучасні глобальні тенденції розвитку екопоселень, виявити їхній прояв в Україні, а також дослідити потенціал цих спільнот у формуванні сталого розвитку сільських територій і поширенні екологічної культури.

Для досягнення мети сформульовані такі **завдання**: показати світовий історичний досвід створення і розвитку екопоселень; проаналізувати сучасні глобальні тенденції розвитку екопоселень та узагальнити досвід їх функціонування; охарактеризувати атрибутивні властивості екопоселень та виявити їх прояви в українському контексті; оцінити роль екопоселень у поширенні екологічної культури та забезпеченні сталого розвитку сільських територій; визначити перспективні напрями розвитку екопоселень в Україні з урахуванням глобальних тенденцій та локальних особливостей.

Методи та методологія проведення дослідження. Методологічною основою дослідження є поєднання кількох взаємопов'язаних підходів і методів, що забезпечують комплексний аналіз екопоселень. Історико-діалектичний метод застосований для вивчення процесів розвитку та трансформацій екопоселень, дозволяючи визначити закономірності їхнього функціонування. Методи аналізу та синтезу використані для характеристики атрибутивних властивостей екопоселень, що дало змогу виділити ключові ознаки, які визначають їхню специфіку та відмінність від інших форм спільнот.

Порівняльний метод застосований для зіставлення глобальних тенденцій розвитку екопоселень із локальними проявами в Україні, що дозволило виявити спільні риси та відмінності, а також оцінити потенціал цих спільнот у забезпеченні сталого розвитку сільських територій. Системний підхід забезпечив комплексне розуміння

екопоселень як цілісних суспільних систем, інтегруючи екологічні, соціально-економічні та культурні аспекти їхнього функціонування.

Комбінування цих методів дозволило отримати всебічний науковий аналіз екопоселень та обґрунтовано визначити перспективні напрями розвитку українських екопоселень у контексті глобальних викликів сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Концепція розвитку суспільства, в основі якої лежить усвідомлення необхідності збереження екологічно чистого простору, знайшла своє відображення у створенні екосіл або екопоселень як альтернативних форм організації простору і способу життя, спрямованих на гармонійне поєднання природних, соціальних та економічних аспектів розвитку громади.

Основою будь-якого екопоселення є природа. Дбайливе ставлення до навколишнього середовища, його охорона, а також впровадження органічного землеробства та тваринництва забезпечують тривале та гармонійне функціонування екоспільноти. У такому середовищі люди харчуються за рахунок органічного сільського господарства, розумно споживають ресурси, у тому числі енергетичні, та живуть в гармонії з природою. Загалом у світі для екопоселень характерна компактна моноцентрична або поліцентрична планувальна структура, максимально вписана у природний каркас.

Екологічне поселення (екопоселення) – це альтернативне або традиційне поселення, створене для регіональної інтеграції екологічного, економічного, соціального та культурного аспектів сталого розвитку з метою відновлення соціального і природного середовища (Глобальна мережа екопоселень (GEN)).

Екологічне поселення – це тип спільноти, в якій люди добровільно об'єднуються для життя у гармонії з природним середовищем. Метою таких поселень є мінімізація негативного впливу на довкілля при одночасному формуванні здорових соціальних, економічних та духовних практик. Ці спільноти прагнуть не лише існувати поряд із природою, а повністю інтегруватися в її ритми та цикли.

Екосела та громади є моделями життєво стійкого розвитку. У дуже практичній формі вони показують, як екологічно та соціально сталий спосіб життя підвищує якість життя населення. Екосела збагачують регіони екологічними можливостями для бізнесу та працевлаштування, культурними заходами, та підвищеною привабливістю для сімей. Таким чином, вони активно сприяють позитивним демографічним змінам (Global Ecovillage Network Deutschland, 2020).

Дослідження світових практик екопоселень дозволяє зробити висновок, що залежно від способу заснування їх можна розділити на дві основні категорії:

- традиційні громади. До них належать уже сформовані сільські поселення, які приймають рішення щодо переходу до більш сталого способу життя. Їхній розвиток ґрунтується на використанні механізмів участі населення у прийнятті рішень на рівні місцевої спільноти;
- цілеспрямовані спільноти. Ця категорія охоплює групи людей, які свідомо об'єднуються з метою створення екопоселення, спираючись на спільне бачення розвитку, узгоджені цінності та колективні цілі.

Аналіз наукової літератури та кращих світових практик засвідчує наявність різних підходів до класифікації екопоселень. Підґрунтям утворення переважної більшості екопоселень є широке коло діяльності, зокрема народні промисли та ремесла, різні галузі сільського господарства, екотуризм, екологічна освіта тощо. Екопоселення також створюються для забезпечення роботи національних парків та заповідників. Найпоширенішими типами екопоселень є такі: міські екопоселення, аграрні

екопоселення, традиційні сільські екопоселення, трейлерні селища, пермакультурні місця, центри екотуризму тощо. Окремими типом екопоселень є агрорекреаційні поселення (Муха & Шулик, 2018).

Сьогодні доволі складно оцінити, скільки є екопоселень у світі. Взагалі історія виникнення екопоселень бере свій початок з країн Західної Європи, США та Канади. Вважається, що одним із перших екопоселень є комуна Фіндхорн у Шотландії, що була заснована у 1962 році як духовна хіпі-комуна. Пізніше саме ця комуна виступила однією із засновників Глобальної (світової) мережі екопоселень (Global Ecovillage Network, GEN). Глобальна мережа екопоселень (GEN) наразі є найбільшою міжнародною платформою, що об'єднує сталі спільноти різних типів. До її складу входять понад 10 тис. екопоселень, перехідних міст та екологічних громад, представлених у більш ніж 70 країнах світу. Організаційна структура GEN включає п'ять регіональних мереж – GEN Europe, GEN Africa, GENOA (Азія та Океанія), GEN North America та CASA (Карибський басейн і Латинська Америка), а також понад 30 національних об'єднань.

Діяльність Глобальної мережі екопоселень спрямована на підтримку та об'єднання спільнот і приватних осіб для популяризації сталого способу життя, впровадження екологічно чистих технологій та розвитку моделей гармонійного співіснування людини з природою. Вона забезпечує координацію діяльності, обмін досвідом і поширення практик сталого розвитку на глобальному рівні.

У 60-х роках минулого століття також було засновано екопоселення "Східний вітер" у США, яке функціонує і понині, демонструючи економічні та соціальні успіхи.

Одним із найвідоміших зразків альтернативних екоспільнот є Ауравіль в Індії, що нерідко згадується як "Місто на світанку". Досвід його функціонування уряд Індії має на меті поширити на весь регіон, для чого Ауравілем отримало завдання скласти план розвитку регіону з урахуванням принципів сталого просторового планування, екологічно збалансованого використання ресурсів та соціальної інтеграції місцевих громад.

Аналіз та узагальнення наукової інформації та практичних кейсів щодо екопоселень дозволило виділити основні глобальні принципи їх функціонування. Серед них:

1. Екологічна свідомість.

Ключовою ідеєю функціонування екопоселень є екологічно відповідальний спосіб життя їхніх мешканців, які свідомо орієнтуються на зменшення екологічного навантаження на навколишнє середовище. Вони впроваджують технології раціонального використання ресурсів, зокрема альтернативної енергетики, перероблення органічних відходів шляхом компостування, замкнених циклів водопостачання, а також відмову від використання шкідливих для довкілля матеріалів.

2. Органічне землеробство. Як правило екопоселення надають перевагу використанню органічних добрив, зокрема компосту, замість застосування хімічних речовин і пестицидів. Також для таких поселень характерними є принципи пермакультури, завдяки чому земля не виснажується, а навпаки, відновлюється родючість ґрунтів. У цьому контексті важливим є поєднання різних культур, які підтримують одна одну, а також урахування зв'язків між усіма компонентами екосистеми. Такий підхід зберігає біорізноманіття, забезпечує ефективне використання ресурсів, відновлення природного балансу та сталий розвиток територій. Як результат – мешканці отримують натуральні продукти, що сприяє збереженню здоров'я, підвищенню якості життя та формуванню відповідального ставлення до

довкілля. Окрім цього, така систем забезпечує продовольчу автономність громади та мінімізує негативний вплив на довкілля.

3. Натуральне будівництво.

Житлові споруди в екопоселеннях, як правило, зводяться з природних екологічно чистих матеріалів – деревини, природного каміння, глини, очерету, соломи. Завдяки архітектурним та конструктивним рішенням забезпечується оптимізація теплообміну, що дозволяє зберігати тепло взимку та створювати комфортні прохолодні умову влітку без використання систем опалення чи кондиціонування. Така концепція “пасивного будинку” ґрунтується на принципах енергоефективності, мінімізації втручання в навколишнє середовище та раціонального використання природних ресурсів.

4. Соціальна згуртованість.

Взаємодія в екоспільнотах базується на практиках взаємодопомоги, колективного управління ресурсами та одностайного прийняття рішень, що відповідає високому рівню соціальної інтеграції. Така модель сприяє формуванню атмосфери довіри, партнерства, рівноправної участі та взаємної підтримки серед мешканців.

Поряд з принципами функціонування екопоселень, варто зазначити і ключові проблеми та глобальні виклики.

Заснування на функціонування екопоселень вимагає особливого підходу до вибору їх місцезонашування. Не кожна територія, враховуючи кліматичні особливості, наявність джерел питної води, склад ґрунтів та інші природні фактори, підходить для створення екопоселень. Залежність від погодних умов також суттєво позначається на організації і функціонуванні екопоселень. Можливі посухи або заморозки обмежують виробництво продуктів харчування для забезпечення мешканців спільноти.

Саме будівництво екопоселень характеризується високою початковою вартістю та коштує більше, ніж традиційне будівництво, оскільки при його реалізації використовуються новітні технології та вартісні матеріали. Фінансові установи досить рідко приймають позитивні рішення щодо надання кредитів або дотацій на проекти екопоселень, оскільки вони вважаються нестандартними та пов’язаними з підвищеним інвестиційним ризиком. Юридичні труднощі виникають також із землеволодінням та будівництвом, особливо в умовах відсутності чітких державних програм підтримки екожитла.

Більшість екопоселень розташовані далеко від великих міст та мають обмежений доступ до об’єктів інфраструктури. Це створює додаткові виклики для мешканців, зокрема у питаннях логістики, доступу до освітніх, медичних, адміністративних послуг. Вони також змушені самостійно вирішувати ряд питань, пов’язаних з утриманням та обслуговуванням будинку, ремонтом техніки, забезпеченням себе продуктами харчування тощо. Нерідко спостерігаються проблеми із доступом до цифрової інфраструктури, як то слабке або відсутнє інтернет-покриття, що створює складнощі у віддаленій роботі чи онлайн-освіті. Такий спосіб життя вимагає від мешканців широкого спектра практичних навичок, самодисципліни, фізичної витривалості та готовності постійно навчатися новому.

Соціальні виклики, з якими стикаються мешканці екопоселень, зумовлені необхідністю підтримання високого рівня міжособистісної комунікації та володіння навичками ефективної взаємодії у спільноті. Часто виникають суперечності, спричинені різними ціннісними орієнтаціями, розбіжностями у баченні перспектив розвитку спільноти, відмінностями у способі життя. У деяких моделях екопоселень спостерігається відсутність приватності або обмеження особистого простору,

що ускладнює процес соціальної адаптації та може негативно позначатися на ментальному здоров'ї мешканців.

Серед важливих викликів, що пов'язані із задоволенням соціальних потреб у межах екопоселень, варто виокремити обмежений доступ до дозвіллевої та освітньої інфраструктури, зокрема закладів дошкільної та середньої освіти, тематичних гуртків та інших форм організованого дозвілля дітей. Крім того, у більшості таких поселень відсутні спеціалізовані медичні послуги, що є особливо критичним для забезпечення безпечного проживання та якісного обслуговування дітей, осіб похилого віку та осіб з хронічними захворюваннями.

Як не дивно, у повсякденному житті спостерігається розчарування мешканців екопоселень у задекларованих екологічних принципах, що зумовлено складнощами практичного їх втілення. Виникає суперечність між прагненням до економічного способу життя та об'єктивною потребою у використанні неекологічних засобів та ресурсів, наприклад приватного автотранспорту. Це знижує рівень задоволеності від обраної моделі життєдіяльності та може привести до переосмислення ціннісних орієнтацій, перегляду мотивації участі в екоспільноті. Внутрішній конфлікт між ідеалами та реальністю призводить до психологічного навантаження, впливає на емоційний стан та соціальну стабільність учасників спільноти, що в кінцевому результаті може призвести до часткової або повної відмови від подальшого проживання в такому поселенні.

Попри окреслені виклики, варто вказати на позитивні глобальні тенденції розвитку екопоселень, зокрема зростання числа сталих спільнот у світі та поширення практик, спрямованих на формування екологічної свідомості населення.

Для України феномен екопоселень є відносно новим і точно визначити, скільки є поселень такого характеру доволі складно. На відміну від інших країн Україна не мала історичного досвіду у вигляді різного роду комун та альтернативних спільнот. Зазвичай створення екопоселень відбувалося фрагментарно і базувалося на ініціативі та ентузіазмі груп людей, об'єднаних ідеєю створення якісно нового середовища для життя. Водночас проведений аналіз свідчить, що українські екопоселення мають спільні риси із західними екопоселеннями – концентрація уваги на природі та взаємозв'язку людина-природа, сталий розвиток громади та принцип екологічного мислення.

Успішним прикладом екопоселень України є екопоселення та пермакультурний центр "Зелені кручі", що знаходиться в Богуславському районі Київської області.

Це екопоселення є одним із прикладів українських спільнот, що впроваджують принципи сталого розвитку та інтеграції людини у природне середовище. Метою поселення є мінімізація негативного впливу на довкілля при одночасному формуванні соціально та економічно стабільної громади, орієнтованої на екологічно відповідальний спосіб життя. Архітектурно-планувальні рішення поселення передбачають використання екологічних матеріалів, енергоефективних технологій та систем раціонального використання природних ресурсів, зокрема збору дощової води та її подальшого використання. Значна увага приділяється органічному землеробству, відновленню природних ландшафтів і розвитку громадських просторів, що сприяють соціальній взаємодії та культурному розвитку. Пріоритетним напрямом діяльності екопоселення є проведення тематичних курсів, організація екскурсій та ознайомлення з пермакультурою на основі принципу співпраці у екоспільноті замість конкуренції.

"Зелені кручі" є частиною української мережі екопоселень (GEN Ukraine) та підтримують зв'язки з міжнародними спільнотами сталого розвитку, зокрема беручи участь у мережі екопоселень Європи (GEN Europe). Це дозволяє впроваджувати

передові практики екологічного та соціального розвитку, а також слугує прикладом для інших українських ініціатив у сфері екологічного житла та сталих спільнот (Екопоселення “Зелені кручі”, n.d.)

З 2018 року в Україні функціонує ГО “Глобальна мережа екопоселень України”, яка на момент створення об’єднала понад 40 спільнот. Сьогодні ця мережа налічує понад 50 поселень, спільнот та проєктів з 19 регіонів України. Згідно Каталогу екопоселень та спільнот станом на 2024 рік найбільша кількість таких поселень налічувалася у Вінницькій (8 поселень), Дніпропетровській (8 поселень) та Харківській (7 поселень) областях.

Метою діяльності мережі екопоселень України є підтримка українських екологічних спільнот, сприяння їх розвитку, а ключові цінності базуються на концепції сталого розвитку ООН та узгоджуються з цілями Глобальної мережі екопоселень.

Під час повномасштабної війни екопоселення активно приймають приїжджих з усіх куточків України в рамках проєкту “Зелена дорога екопоселень”, ініційованого двома громадськими організаціями – ГО “Глобальна мережа екопоселень України” та ГС “Пермакультура в Україні”. Молоді люди, які прибувають у села сім’ями, відновлюють інфраструктуру, облаштовують місця для відпочинку та налагоджують комунікацію з місцевою владою (ГО “Глобальна мережа екопоселень України”, n.d.). Відтак існуючі села доречно розглядати у якості територіального резерву для формування екопоселень. Перетворення сіл в екопоселення може стати вагомим фактором їх соціально-економічного розвитку та чинником відродження.

Перспективи екопоселень в Україні визначаються їхнім зростаючим значенням у формуванні моделей сталого розвитку та раціонального природокористування. Одним із ключових напрямів є інтеграція таких спільнот у національні стратегії енергоефективності, відновлюваної енергетики, екологічного землекористування та розвитку циркулярної економіки. Екопоселення можуть виступати платформами для впровадження інноваційних практик, що сприяють зниженню антропогенного навантаження на довкілля.

Важливою є також їхня роль у регіональному розвитку та процесах децентралізації. Функціонування екопоселень створює умови для розвитку сільських територій та локальної економіки, підтримки органічного землеробства та пермакультури. Такі спільноти здатні формувати нові моделі соціальної взаємодії та підсилювати місцевий потенціал через самоорганізацію та залучення громадськості.

Окреме значення має внесок екопоселень у формування екологічної культури суспільства. Завдяки практичній реалізації принципів раціонального природокористування, екологічної освіти та громадської участі вони сприяють поширенню екологічно відповідальної поведінки та підвищенню рівня екологічної свідомості населення. У цьому контексті екопоселення можуть розглядатися як ефективні моделі демонстрації та поширення практик сталого розвитку на національному рівні.

Одним із перспективних напрямів діяльності екопоселень є екотуристичні ініціативи. Екопоселення, реалізуючи природоохоронні, освітні та соціально-економічні функції, можуть виступати локаціями для розвитку екологічно орієнтованого туризму, що ґрунтується на принципах мінімального впливу на довкілля та відповідального ставлення до природних ресурсів. Основою такого туризму є просвітницько-демонстраційні програми, спрямовані на ознайомлення відвідувачів із практиками органічного землеробства, пермакультури, енергоефективного будівництва, альтернативної енергетики та циркулярних моделей господарювання. Екопоселення виконують роль відкритих навчальних майданчиків, де екологічні

інновації демонструються у реальних умовах, що підвищує рівень сприйняття та зацікавленість широкої аудиторії.

Важливою складовою екотуристичної діяльності є участь відвідувачів у майстер-класах, тренінгах і тематичних програмах, що сприяє розвитку короткострокових освітніх подорожей. Подібні формати дозволяють залучати до екопоселень людей різних вікових груп та професій, формуючи позитивне ставлення до екологічно відповідальної поведінки.

Крім того, екопоселення можуть слугувати платформами для проведення культурних та етнографічних заходів, що включають знайомство з традиційними ремеслами, місцевою гастрономією та історико-культурними особливостями регіону. Такі ініціативи сприяють збереженню локальної ідентичності й міжкультурної взаємодії.

Розвиток екотуризму в екопоселеннях має також потенціал для економічного підсилення територій, створюючи додаткові робочі місця, підтримуючи місцеві виробництва та сприяючи диверсифікації джерел доходу. Збалансована екотуристична діяльність відповідає принципам сталого регіонального розвитку, оскільки спрямована на поєднання збереження природних ресурсів з економічною самодостатністю громади.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Проведене дослідження свідчить, що у контексті пошуку нових моделей розвитку територій, зокрема сільських, та підвищення екологічної стійкості все більшої актуальності набувають альтернативні підходи до організації життєвого простору. Одним з них виступають екопоселення – форми сталого поселення, орієнтовані на гармонійне співіснування людини з природним середовищем, раціональне використання ресурсів та розвиток соціально згуртованих спільнот. Екопоселення пропонують інноваційні підходи до просторового планування, енергозабезпечення, організації побуту та соціальної взаємодії, що дозволяє зменшити екологічний слід та водночас підвищити рівень самозабезпечення й життєстійкості громади.

Аналіз свідчить, що в Україні, як і в інших європейських країнах, шляхом формування екопоселень відбувається процес активізації руху за гармонізацію екологічного стану сільських територій. Розвиток таких спільнот демонструє зростаючу суспільну потребу у пошуку альтернативних моделей проживання, заснованих на принципах раціонального природокористування, енергоефективності та соціальної взаємодії. Екопоселення стають не лише осередками впровадження екологічно орієнтованих технологій, а й важливими платформами для поширення екологічної культури та практик сталого розвитку.

Таким чином, екопоселення можуть розглядатися як перспективний інструмент реалізації національних цілей у сфері сталого розвитку та як ефективний механізм трансформації сільських територій у напрямі екологічної, економічної та соціальної стійкості. Подальше дослідження цього феномену є важливим для формування напрямів підтримки місцевих громад і розроблення комплексної стратегії щодо розвитку екологічно орієнтованих поселень в Україні.

Конфлікт інтересів

Автори не мають потенційного конфлікту інтересів, який би міг вплинути на рішення про опублікування цієї статті.

Використання штучного інтелекту

Не використовувався.

ЛІТЕРАТУРА

- Благовестова, О. О. (2020). *Принципи формування архітектурно-планувальної структури екопоселень* [Автореферат дисертації кандидата архітектури, Харківський національний університет будівництва та архітектури].
- ГО “Глобальна мережа екопоселень України”. (n.d.). *Головна сторінка*.
<https://genukraine.com.ua/index.php/uk/>
- Горб, О. О., Чайка, Т. О. & Яснолоб, І. О. (2017). Розвиток екопоселень в умовах органічного землеробства як напрям використання потенціалу відновлюваних джерел енергії в Україні. *Вісник Полтавської державної аграрної академії*, 3, 52–55.
- Дієва, Т. С. (2008). Феномен екопоселення у світі та в Україні. *Наукові записки*. Том 83. Соціологічні науки, 77–82.
- Дуда, Л. А. (2013). Особливості способу життя людей в екопоселеннях. *Актуальні проблеми психології*, 33(7), 153–162.
- Екопоселення “Зелені кручі”. (n.d.). *Головна сторінка*.
<https://zelenikruchi.in.ua/index.php/uk/>
- Кюнцлі, Р., Мазурак, О., & Степанюк, А. (2020). *Основи проектування екологічних поселень та житлових будинків*. Львів: Сполом.
- Муха, Т.О. & Шулик, В. В. (2018). Сучасний стан організації екологічних та агротрекреаційних поселень та перспективи їх розвитку. *World Science*. 1(8(36), 34–39.
https://doi.org/10.31435/rsglobal_ws/30082018/6051
- Dawson J. (2010). *Ecovillages and the Transformation of Values. State of the World. Transforming Cultures. From Consumerism to Sustainability*. London, 185–230.
- Devine-Wright, P., & Wiersma, B. (2013). Growing community: The impact of eco-village membership on pro-environmental behavior. *Local Environment*, 18(2), 172–192.
- Gilman, R., & Gilman, D. (1991). *Ecovillages and Sustainable Communities*. A Report for Gaia Trust by Context Institute.
- Global Ecovillage Network Deutschland. (2020). *Ecovillages as a model of practiced sustainability*.
https://gen-deutschland.de/wp-content/uploads/2020/02/GEN_D-Brochure-Ecovillages as a Model of Practiced Sustainability.pdf
- Sherry, J. (2019). The Impact of Community Sustainability: A Life Cycle Assessment of Three Ecovillages. *Journal of Cleaner Production*, 237.
<https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.117830>

REFERENCES

- Blahovestova, O. O. (2020). *Pryntsypy formuvannia arkhitekturno-planuvanoi struktury ekoposelen* (Avtoreferat dysertatsii kandydata arkhitektury, Kharkivskyi natsionalnyi universytet budivnytstva ta arkhitektury).
- НО “Hlobalna merezha ekoposelen Ukrainy”. (n.d.). *Holovna storinka*.
<https://genukraine.com.ua/index.php/uk/>
- Horb, O. O., Chaika, T. O. & Yasnolob, I. O. (2017). Rozvytok ekoposelen v umovakh orhanichnoho zemlerobstva yak napriam vykorystannia potentsialu vidnovliuvanykh dzherel enerhii v Ukraini. *Visnyk Poltavskoi derzhavnoi ahrarnoi akademii*, 3, 52–55.
- Diieva, T. S. (2008). Fenomen ekoposelennia u sviti ta v Ukraini. *Naukovi zapysky*. Tom 83. Sotsiolohichni nauky, 77–82.

- Duda, L. A. (2013). Osoblyvosti sposobu zhyttia liudei v ekoposelenniakh. *Aktualni problemy psykholohii*, 33(7), 153–162.
- Ekoposelennia "Zeleni kruchi". (n.d.). *Holovna storinka*.
<https://zelenikruchi.in.ua/index.php/uk/>
- Kiuntsli, R., Mazurak, O., & Stepaniuk, A. (2020). *Osnovy proiektuvannia ekolohichnykh poselen ta zhytlovykh budynkiv*. Lviv: Spolom.
- Mukha, T.O. & Shulyk, V. V. (2018). Suchasnyi stan orhanizatsii ekolohichnykh ta ahrorekreatsiinykh poselen ta perspektyvy yikh rozvytku. *World Science*. 8(36), Vol.1., 34–39.
https://doi.org/10.31435/rsglobal_ws/30082018/6051
- Dawson J. (2010). Ecovillages and the Transformation of Values. *State of the World. Transforming Cultures. From Consumerism to Sustainability*. London, 185–230.
- Devine-Wright, P., & Wiersma, B. (2013). Growing community: The impact of eco-village membership on pro-environmental behavior. *Local Environment*, 18(2), 172–192.
- Gilman, R., & Gilman, D. (1991). *Ecovillages and Sustainable Communities*. A Report for Gaia Trust by Context Institute.
- Global Ecovillage Network Deutschland. (2020). *Ecovillages as a model of practiced sustainability*.
https://gen-deutschland.de/wp-content/uploads/2020/02/GEN_D-Brochure-Ecovillages as a Model of Practiced Sustainability.pdf
- Jesse Sherry (2019). The Impact of Community Sustainability: A Life Cycle Assessment of Three Ecovillages. *Journal of Cleaner Production*, 237.
<https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.117830>

Дата надходження до редакції 06.11.2025 р.

Ухвалено до друку 12.11.2025 р.

CC Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0)